

Intervju

Smijeh bez granica: Razgovarali smo sa slavnom francusko-američkom klaunicom o umjetnosti, emocijama i životu na sceni

Lee Delong je zaslužna za stvaranje hrvatske klaunske scene

FOTO: PRIVATNA ARHIVA/CLAUDE POCOBENE

'Kad dramski glumac upozna svog klauna riječ je o trenutku koji promijeni život i poimanje izvedbe. Pitajte Leona Lučeva, Zrinku Cvitešić, Mirjanu Karanović, Branku Petrić... svi su oni bili na mojim radionicama.'

ANTE PERIČIĆ

25. 11. 2024. 27 PREPORUKA

f | x

“Morate naučiti da je vaša slabost – vaša snaga”, prva je lekcija koju francusko-američka klaunica, višestruko nagrađivana glumica, redateljica i jedna od najvažnijih klaunskih pedagoginja današnjice **Lee Delong**, daje svojim učenicima.

“Ako imaš veliki trbuh, pokaži ga na sceni. Ako imaš mršave noge – također. Klempave uši? Super! Ako si ljubomorna osoba, stavi tu ljubomoru u svoga klauna. Ako se lako naljutiš – pa ima li ičega boljeg? Izađi na pozornici i budi ljut. Istražuj svoje slabosti i ugradi ih u svoga klauna”, načinjemo razgovor temom koju najbolje poznaje, odnosno, kako voli reći, središnjom figurom suvremenog cirkusa.

Delong, koju je šira domaća publika imala prilike upoznati u ulozi tete u filmu [Nine](#) [Violić](#) *Baci se na pod*, surađivala je sa svjetski poznatim kazalištarcima, a za Hrvatsku već desetljećima stoji kao svojevrsni Prometej klaunske vatre: dobitnica brojnih nagrada i priznanja za svoj glumački, redateljski i klaunski rad diljem svijeta, Delong je zaslužna za stvaranje hrvatske klaunske scene, pokretanje klaunske platforme [Triko Cirkus Teatra](#) te brojne kazališno-klaunske predstave u produkciji te kuće.

Ušla s klaunom u nacionalni teatar

Premda trenutno živi u jednom pitoresknom selu nedaleko Pariza, san joj je umiroviti se upravo ovdje. “Sličnija sam vama, nego Francuzima”, šali se. “Naravno, duboke su veze i s njima, tu sam 40 godina, ali i na Balkanu sam gotovo 40 godina. Hrvati su izravni i neformalni, što se meni neobično sviđa”, govori mi.

Govori mi kako je na jednoj od njenih predstava neki naš čovjek zavikao: “Ovo je sranje!”. “E, vidite, toga u Francuskoj nema. Zato vas volim. Kao i vaš humor, hranu i glazbu, otoke i more. Nema toga što mi se u Hrvatskoj ne sviđa”. Na prostore bivše Jugoslavije Delong je došla koncem osamdesetih, a s hrvatskim je umjetnicima počela surađivati 1987., kada je s predstavom *Snježna kraljica* s [Darkom Rundekom](#) i međunarodnim suradnicima obišla 16 gradova.

PRIVATNA ARHIVA

Tri godine kasnije, 1990., s Rundekom i **Sonjom Savić** radi na predstavi *NE!* u Mostaru, a njena borba da na pozornice ovdašnjih nacionalnih teataru dovede suvremeni cirkus, odnosno klauna, traje desetljećima. U tom je naumu nedavno i uspjela, pa je 2024. u [sarajevskom Narodnom pozorištu](#) odigrana njena predstava *Ro i Juju*, klaunska dekonstrukcija [Shakespeareove](#) drame *Romeo i Julija*.

Za Zagreb je ipak još prerano

Voljela bi, govori mi, da s tom predstavom gostuje i u Zagrebu. “Velika je stvar što je klaun napokon stao na pozornicu jednog od nacionalnih teataru iz zemalja vaše bivše države. Dolazila sam na razgovore i u institucionalna zagrebačka kazališta ali ti razgovori još uvijek, nažalost, nisu urodili plodom. Potrebna je želja i volja koje u Sarajevu, zahvaljujući Vedrani Božinović i Dini Mustafiću ne manjka.”

Njezina veza sa Sarajevom traje još od početka 90-ih: kako je tu imala mnoštvo prijatelja i suradnika, za vrijeme rata pozvali su je za predavačicu na sarajevskoj Akademiji scenskih umjetnosti. “Bila sam glumica i redateljica, nikada prije nisam predavala i nisam znala što točno podučavati, ali mislila sam da znam dovoljno o klaunu, pa sam počela predavati klauniranje”, kaže Delong.

PRIVATNA ARHIVA

Kasnije je podučavala pokret uz glazbu i vlastiti kazališni pristup. “Praktički sam vodila njihov odsjek za pokret. Pred kraj rata s diplomskom sam klasom osmislila *Macblettes*, dekonstrukciju Macbetha u klaunskoj verziji. Predstava se igrala u Kamernom teatru 55, a zatim, 1996., i u Atlanti u SAD-u, tijekom Olimpijskih igara.

I Maje i Asteci imali su klauna

Klaun je ključna figura novog cirkusa koji se pojavio '70-ih i '80-ih godina prošloga stoljeća, iako se njegovi tragovi, veli Delong, mogu pronaći već u *commediji dell'arte*, ali i ranije. Tko je klaun, pitam je. “Vrlo zeznuto pitanje. Valja, prije svega, naglasiti da klaun postoji otkako i civilizacija, pa njegove tragove možemo pronaći i kod Maja, i kod starih Egipćana, pa i kod Asteka. Svi su imali klauna, koji je obično bio svećenik i šaman.”

Ta umjetnička figura, naime, sažima čovječanstvo te ponovno to iskustvo vraća čovjeku, odnosno, objašnjava Delong, klaun kroz umjetničku formu na jedinstven način obuhvaća ljudske emocije, iskustva i stanje duha, reinterpreтира ih i zatim vraća ljudima kroz umjetnički izraz. Postoji li strah za klauna, u eri digitalnog? “Nikako”, samouvjereno odgovara Delong. “Klaun će, kao i kazalište, uvijek preživjeti.”

Klaun liječi egzistencijalnu bol

“Sedma umjetnost trenutno je na vrhuncu i to zato jer doživljava promjene. Možete i s mobitelom snimiti film, kao što je to slučaj s *Tangerine* [Seana Bakera](#), i osvojiti brojne nagrade. No, ne brinite, teatra i klauna ne možete se riješiti. Klaun je humanost, a čovječanstvu je nužan da bi se bilo sposobno smijati samome sebi”, objašnjava.

Filozofija klauna ove pedagoginje krije se u tezi da klaun “uvijek reflektira društvo jer se oslanja na ranjivost i emocije”, pa tako “ne postoji mimo čovjeka niti izlazi van njega”. “Ako nema publike, nema ni klauna. Ako ga nitko ne gleda – klaun ne postoji”, smatra Delong, pa pojašnjava: “Ako je u šumi palo stablo, a nitko to nije čuo, je li proizvelo zvuk? Tako je i s klaunom.”

On postoji za publiku, a ta nevidljiva komunikacija između klauna i publike omogućuje “liječenje boli koju nosi sama egzistencija, jer klaun živi zajedno s ljudima”. “On pokušava riješiti problem, iako ga nikada ne rješava. Dakle, ljudi gledaju klauna u njegovom neuspjehu i misle: ‘Moraš uzeti taj komadić drveta i smjestiti ga u tu prazninu za koju je namijenjen’. Ali klaun nikada u tome neće uspjeti, uvijek će promašiti, a ta je pogreška vrlo važna!”

Samo u Hrvatskoj nije bilo klauna

Zašto je važna? “Zato što klaun griješi, ali i dalje živi. Ne prestaje griješiti. Čak ni ne pokušava taj zadatak obaviti drugačije, i to je u redu. Kada to ljudi vide, osjećaju se bolje zbog svojih pogrešaka jer klaun kao da im veli: prihvatite sebe takvima kakvi ste”, preporučava Delong, pa skrećemo temu na povezanost cirkusa i klauna.

“Cirkus je mjesto gdje je klaun došao da bi preživio. On, dakle, uvijek preživi, a u cirkusu mu je bilo lako egzistirati, pa se uspeo na sam vrh suvremenog cirkusa. Između dva rata bilo je mnogo kabareta i vodviljska je scena bila jaka. Kada je sve to propalo, klaun se okrenuo cirkusu u kojem smo ga, u ovoj ili onoj formi, uvijek mogli i pronaći.”

PRIVATNA ARHIVA

Svuda – ali ne i u Hrvatskoj. “Istraživala sam cirkus u Hrvata i, zanimljivo, nisam pronašla niti jednog s klaunovima. Iako je Hrvatska blizu Italiji s jedne, pa Rusiji s druge strane – dakle, snažnim cirkuskim kulturama – niste imali ni klaune, pa niti snažan cirkus. To je zanimljiv fenomen, a opet, imate relacije s komedijom, pogotovo crnom. Povratak – možda, bolje rečeno – dolazak klauna na vaše prostore izuzetno je važan.”

Predstave u novoj artističkoj domovini

Delong je s domaćim cirkuskim umjetnicima započela surađivati još osamdesetih, ali konkretnije tek relativno nedavno, 2009. Tada je cirkuska umjetnica i klaunesa [Iva Peter-Dragan](#) pohađala njenu radionicu pri Mostarskom teatru mladih. “Pozvali su me da izvedem *A Woman Alone* Darija Foa i France Rame, koju sam ranije igrala na MESS-u”, prepričava.

Tom je monodramom Delong osvojila nagrade za najbolju glumicu i nagradu publike na MESS-u, kao i nagradu Mravac na Mostarskom teatarskom festivalu, a Peter-Dragan ju je dovela u Zagreb i tako je polako naša zemlja za Delong postala još jedna artistička domovina u kojoj je dosad održala čitav niz majstorskih radionica.

Uslijedile su i prve predstave, a onda se rodila i ideja za pokretanje [Zagreb Clown Festivala](#). “Puno toga možete zahvaliti Ivi Peter-Dragan. Vrlo je važna karika hrvatskog cirkusa – piše, radi, producira, glumi, trudi se, režira, nabavlja novac, pa čak je i doktorirala na temu klauna”, govori Delong, koja smatra da bi Hrvatska trebala ulagati više novca u cirkusku umjetnost i klauneriju.

‘Čovječanstvu je klaun potreban’

“Kazališta općenito dobivaju sve manje novca, a Hrvatska bi posebno trebala izdvajati više u cirkus i klauna jer nema snažnu tradiciju kao Italija, Engleska, Francuska, SAD ili Rusija. To se mora osvijestiti jer klaun je važan, prevažan, pa i za dramske umjetnike. Pitajte [Leona Lučeva](#), [Zrinku Cvitešić](#), [Mirjanu Karanović](#), [Branku Petrić](#)... svi su oni bili na mojim radionicama.”

PRIVATNA ARHIVA

Kad dramski glumac upozna svog klauna riječ je o trenutku koji promijeni život i poimanje izvedbe. Delong kao primjer navodi **Dražena Šivaka**. Još jedan specifikum klauna leži i u činjenici da nije markiran kulturom, pa je blizak svima, no ipak svaka kultura iznjedrila je svoga. Tako je američki klaun malen, nevin i jednostavan, dok europskog krasi svjetovnost, “svjesnost svijeta” (engl. *worldlyness*). “Europa je stara dama, a Amerika mladi kuler, ali teme koje obrađuju jednake su i univerzalne”, kaže Delong.

Ona je uvjerena da će se hrvatska cirkuska scena – financijskim poteškoćama unatoč – s klaunom kao njenim princem nastaviti razvijati, prije svega zahvaljujući upornosti i domišljatosti izvedbenih umjetnika – jer “klaun, klaun je način života, zrcalo koje odražava bit čovječanstva te služi kao sredstvo povezivanja”. “Čovječanstvu je klaun jednostavno potreban”.

Tekst je objavljen uz financijsku potporu Agencije za elektroničke medije temeljem Programa ugovaranja novinarskih radova u elektroničkim publikacijama.

klaun, Triko Cirkus Teatar, Iva Peter Dragan,
suvremeni cirkus, Lee Delong,

TELEGRAM

Vijesti	Najnovije	Magazin	Pratite nas	Plus
Vijesti	Rat u Ukrajini	Telesport	Facebook	Pretplata za fizičke korisnike
Politika&Kriminal	Hrvatska	Super1	YouTube	Pretplata za poslovne korisnike
Komentari	Zagreb	PitanjeZdravlja	Instagram	Pošaljite nam vijest
Biznis&Tech	Split	OpenSpace	TikTok	Impressum
Velike priče	Rijeka		Twitter	Oglašavanje
Život	Osijek		WhatsApp	Kontakt
Kultura			RSS	Uvjeti korištenja
				Pravila privatnosti